

Krajský úřad Ústeckého kraje

Velká Hradební 3118/48, 400 02 Ústí nad Labem
odbor životního prostředí a zemědělství

dle rozdělovníku

Datum: 22. 11. 2018
JID: 167626/2018/KUUK
Jednací číslo: 3714/ZPZ/2018-4/ZD-1022
Vyřizuje/linka: Mgr. Monika Nováková/128
e-mail: novakova.monika@kr-ustecky.cz

Rozhodnutí v řízení o povolení výjimky ze zákazů dle § 56 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů

ROZHODNUTÍ

Krajský úřad Ústeckého kraje, odbor životního prostředí a zemědělství, na základě žádosti podané dne 5. 10. 2018 společností Brinkman Polska Sp. z o.o., Katowicka 38, 43-100, Tychy, Polsko, IČO: 010766697, v zastoupení panem Ing. Janem Jemelkou, nar. 1. 10. 1957, bytem Slavíkova 1757/34, 708 00 Ostrava-Poruba, o povolení výjimky ze zákonné ochrany zvláště chráněných druhů pro záměr „**Využití dovážených v zajetí odchovaných čmeláků k opylování kultur**“, vydává toto rozhodnutí.

VÝROK

Krajský úřad Ústeckého kraje, odbor životního prostředí a zemědělství (dále jen úřad), jako orgán státní správy ochrany přírody a krajiny příslušný dle ustanovení § 77a odst. 5 písm. f) a h) zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, v platném znění (dále jen zákon), společností Brinkman Polska Sp. z o.o., Katowicka 38, 43-100, Tychy, Polsko, IČO: 010766697 (účastníku řízení dle § 27 odst. 1 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, v platném znění), v souvislosti s realizací záměru „Využití dovážených v zajetí odchovaných čmeláků k opylování kultur“ **nepovoluje**, v souladu s § 56 odst. 1 zákona, **v ý j i m k u** ze zákazů ze základních ochranných podmínek zvláště chráněných živočichů chráněných dle § 50 zákona.

Účastníci řízení dle § 27 odst. 1 správního řádu:

Brinkman Polska Sp. z o.o., Katowicka 38, 43-100, Tychy, Polsko, IČO: 010766697, v zastoupení panem Ing. Janem Jemelkou, nar. 1. 10. 1957, bytem Slavíkova 1757/34, 708 00 Ostrava-Poruba

ODŮVODNĚNÍ

Dne 5. 10. 2018 podala společnost Brinkman Polska Sp. z o.o. v zastoupení panem Ing. Janem Jemelkou na úřad žádost o povolení výjimky ze zákonné ochrany zvláště chráněného živočicha čmeláka zemního (*Bombus terrestris terrestris*) konkrétně za zákazu držení, chování, dopravování, nabízení za účelem prodeje a prodeje všech jeho vývojových stadií. Přílohou žádosti bylo potvrzení od španělské společnosti Agrobio o odchovu čmeláků. Dnem podání žádosti bylo zahájeno správní řízení ve věci.

Zahájení řízení ve věci oznámil krajský úřad všem účastníkům řízení opatřením JID: 167618/2018/KUUK ze dne 24. 10. 2018. Žádný z účastníků řízení se k předmětnému řízení ve stanovené lhůtě nevyjádřil, občanské sdružení se do řízení nepřihlásilo.

Žadatel požaduje povolení výjimky pro nakládání s jedinci čmeláka zemního, poddruhu *Bombus terrestris terrestris*, za účelem poskytování opylovací služby v krytých prostorách.

Tel.: +420 475 657 111

Fax: +420 475 200 245

Url: www.kr-ustecky.cz

E-mail: urad@kr-ustecky.cz

Uvádí, že na území ČR se postupně rozvíjí pěstování plodin na krytých plochách a pro tyto plochy je třeba zajistit dostatek vhodných opylovačů.

V České republice byl dosud zaznamenán výskyt 38 druhů čmeláků a pačmeláků, dohromady zahrnovaných do rodu *Bombus*. V současné době 25 druhů z nich náleží do některé z kategorií Červeného seznamu (Hejda et al. 2017)¹. Pro srovnání, v roce 2005 kritériím Červeného seznamu odpovídalo 16 druhů. Zvýšil se i počet kriticky ohrožených, nebo vyhynulých druhů – v současné době 11 oproti 9 druhům v roce 2005. Je tedy zřejmé, že rod *Bombus*, jako celek, náleží k významně ohroženým taxonům.

Čmelák zemní (*Bombus terrestris*) je druh s poměrně rozsáhlým areálem, který zahrnuje Evropu, Malou Asii, severní Afriku a Kanárské ostrovy. Čmelák zemní je v Evropě hojně rozšířený druh, který ve svém původním areálu vytváří 9 subspecií, jež jsou přizpůsobeny místním podmínkám a liší se i svým chováním.

Význam čmeláků jako zdatných opylovačů rostlin je velký. Na rozdíl od včel létají i za chladného počasí a za deště. Úbytek čmeláků způsobený nevhodným typem hospodaření (pěstování monokultur, používání chemických prostředků, zakládání sterilních trávníků, apod.) je přitom zřejmý.

K poskytování opylovací služby se čmeláci používají zejména ve sklenicích. Tím je jejich pohyb ve volné přírodě omezen. Záměrem žadatele je nabízet čmeláky pro poskytování opylovací služby na zemědělských plodinách v uzavřených prostorách, resp. na krytých plochách.

Různé poddruhy čmeláka zemního se jako opylovači vysazují minimálně od první poloviny minulého století a např. v Jižní Americe se rychle rozšířili i mimo místa vysazení. Podle Rasmonta et al. 2008² tak čmelák zemní, jako celek, není ohroženým druhem, ale spíše invazivním. Kromě mírných odlišností ve vzhledu, se poddruhy vzájemně liší hlavně fyziologií, např. termínem diapauzy, schopností vidění, náchylností k hmyzomorce (*Nosema* sp.) a i chováním – agresivitou, velikostí kolonií, rychlostí sběru. V současnosti nejvíce chovaným poddruhem je *B. t. dalmatinus* s původním areálem výskytu v jižní Evropě, případně jeho kříženci s *B. t. terrestris*, kteří jsou silnější, výkonnější a mají větší matky, než čistý *B. t. terrestris*. Všechny poddruhy čmeláka zemního se mohou vzájemně křížit. Některé poddruhy se od sebe dají velmi těžko odlišit, a to i geneticky. Někteří autoři se obávají, že v případě úniku ze sklenic, se může zkřížit s, případně nahradit původní populace druhu. V případě rozšíření geograficky nepůvodního poddruhu, nebo jeho křížence, by tento mohl vytlačit původní druhy čmeláků. Vzhledem k oteplování a nástupu mírnějších zim mohou v přírodě přežít i matky poddruhů, které by v chladnějších podmínkách zimu nepřežily (Owen et al. 2016)³. K poskytování opylovací služby by tak měli být využíváni čmeláci pouze s jasným genetickým původem.

Původ čmeláků je v žádosti doložen pouze certifikátem španělské společnosti Agrobío, Ctra. Nacional 340, Km. 419, El Viso – 04745 La Mojonera, kde je, na základě morfologických znaků, deklarován poddruh *Bombus terrestris terrestris*. Toto rozlišení ale považuje úřad za nedostatečné. I čisté linie obou druhů se od sebe morfologicky liší pouze minimálně (Rasmont et al. 2008²). *B. t. dalmatinus* se vizuálně velmi podobá *B. t. terrestris*, ale liší se svým chováním – tvoří větší, silnější hnízda, má větší opylovací aktivitu, královny nezimují. Jeho původním areálem výskytu je sever Itálie, Balkánský poloostrov, Turecko, Kavkaz. Šíření genů nepůvodních druhů čmeláků by mohlo změnit chování našich, například narušit schopnost zimování, která je v našich podmínkách nezbytná, a tím ohrozit

¹ Hejda R. et al. 2017: Červený seznam ohrožených druhů České republiky – bezobratlí. AOPK ČR

² Rasmont P. et al. 2008: An overview of the *Bombus terrestris* (L. 1758) subspecies (Hymenoptera: Apidae). Ann. soc. entomol. Fr. (n.s.) 44 (1): 243 - 250

³ Owen E. L. et al. 2016: Establishment risk of the commercially imported bumblebee *Bombus terrestris dalmatinus* – can they survive UK winters? Apidologie 47: 66 - 75

Krajský úřad Ústeckého kraje, Velká Hradební 3118/48, 400 02 Ústí nad Labem

Tel.: +420 475 657 111

Fax: +420 475 200 245

Url: www.kr-ustecky.cz

E-mail: urad@kr-ustecky.cz

životaschopnost původních populací v ČR. Při běžném křížení obou druhů v chovech za účelem produkce jedinců nabízených jako opylovači, jsou pak výslední jedinci od čisté linie *Bombus terrestris terrestris* na pohled nerozeznatelní, liší se pouze agresivnějším chováním, jsou výkonnější, staví si větší a silnější hnízda, jsou méně nároční na chov, a proto jsou také v zemědělství využíváni. Kříženci obou poddruhů bývají běžně označováni jako *B. t. terrestris*. Ty je pak možné odlišit právě pouze genetickou analýzou, ale hybridy je i molekulárně obtížné rozlišit.

Ačkoliv žadatel v žádosti zdůrazňuje respektování místní druhové příslušnosti čmeláků a místních ekotypů, dle přiloženého certifikátu by se jednalo o jedince produkované ve Španělsku. Na úrovni druhu by se sice jednalo o druh čmelák zemní vyskytující se v ČR, to se ale nedá říci o genofondu nabízených čmeláků. Na základě úvahy na principu předběžné opatrnosti, by tak mohlo dojít k porušení obecné ochrany druhů dle § 5, odst. 1 zákona, tedy ohrožení druhu z hlediska možné degenerace či narušení rozmnožovacích schopností.

V rámci řízení tak žadatel dostatečně nedoložil geografický a genetický původ předmětných čmeláků. Certifikát španělské společnosti neříká nic o původu matek z chovu, kde byly odchyceny, ani jejich genetické příslušnosti k poddruhu. Předložený certifikát je tedy k prokázání poddruhu nedostatečný. Pro založení chovu čmeláků de novo je nutné odchytit matky z přírody (v ČR nutná výjimka dle § 56 odst. 1 zákona). Následně by měl být u každé matky veden rodokmen, aby se zabránilo příbuzenskému křížení. Doložení rodokmenů, kde jsou uvedeny lokality odchytu původních matek, je pak v takovýchto případech nutné. Pro povolení výjimek u tohoto druhu by měla být jednoznačně doložena i taxonomická příslušnost držených jedinců k jednomu z devíti poddruhů.

I v případě stejného poddruhu odchovaného v zajetí, ale původem ze vzdálenějších oblastí, existují závažné pochybnosti o bezpečnosti jejich případného úniku do volné přírody a neovlivnění stávajících populací v ČR. Místní populace mohou mít lokální adaptace, které nejlépe odpovídají danému prostředí. Navíc u laboratorně odchovaných jedinců nutně dochází k domestikaci a výběru znaků, které pak mohou ovlivňovat přežití v přírodě. Genetickou analýzou potvrzená příslušnost jedinců k čisté linii *Bombus terrestris terrestris* a rodokmeny původních matek dokladující dosavadní chov i místo původu jsou zde proto důležitými podklady pro rozhodování. Jakékoliv umělé vypouštění živočichů, byť z velmi podobných oblastí, není z hlediska zachování naší biodiverzity žádoucí a může přispět k poklesu konkurenceschopnosti domácích druhů čmeláků, případně i k vymizení jejich genotypu dlouhodobě přizpůsobenému našim podmínkám. Záměr by mohl narušit genetickou stabilitu a chování původních druhů čmeláků, či je přímo vytlačit. Vzhledem k tomu, že existence většiny našich druhů čmeláků je vážně ohrožena, je velmi nežádoucí ohrozit populace jednoho z mála hojných a stabilních druhů.

Záměr nezvažuje rizika vypouštění odchovaných jedinců pro původní populace ve volné přírodě. Vypouštění mimo původní areál má přitom často velmi zásadní škodlivé důsledky, které je obtížné až nemožné předpovídat. Navíc by jejich vypouštěním byl zvyšován konkurenční tlak na slaběji zastoupené druhy, pro které by mohli být nově vypuštění čmeláci potravními konkurenty. V žádosti není nijak uvedeno, jakým způsobem je možné zabránit úniku poskytovaných čmeláků z krytých zařízení. Navíc žadatel nemůže zaručit, že budou jím nabízení čmeláci kupujícím využiti pouze pro opylování v krytých prostorách. V případě záměru rozsáhlejšího využívání čmeláků ve sklenících a foliovnicích pěstitelských firem by bylo vhodnější posuzovat každý záměr na využívání opylovací služby jednotlivě.

Pokud má žadatel informace o dovážení a prodeji čmeláků do ČR z jiných zemí na poskytnutí opylovací služby, dopouští se tyto společnosti protizákonného jednání, neboť v žádném kraji ČR, dle vyjádření Ministerstva životního prostředí, nebyla výjimka k prodeji dovážených čmeláků dosud povolena.

Požadovanou výjimku je možno povolit pouze v případě, kdy jiný veřejný zájem převažuje nad zájmy ochrany přírody nebo je v zájmu ochrany přírody. Na základě této skutečnosti krajský orgán ochrany přírody prostudoval předloženou žádost, zhodnotil možné dopady realizace záměru na předmětné zvláště chráněné živočichy a došel k závěru, že požadovanou výjimku není možno povolit, protože zde neexistuje jiný veřejný zájem, který by převažoval nad zájmy ochrany přírody. Taktéž nelze říci, že realizace záměru je v zájmu ochrany přírody, neboť se zaměřuje pouze na poskytování opylovací služby v průmyslových pěstírnách, nijak se nezabývá vytvořením vhodných podmínek pro výskyt původních druhů čmeláků v ČR, a naopak výstavbou krytých hal a znemožněním opylení rostlin uvnitř původními druhy tyto potravní možnosti snižuje. Pokud se jedná o vlastníky půdy, mohou tito pěstitelé realizovat spoustu opatření, které existenci volně žijících čmeláků podpoří. Již výše byly uvedeny některé z důvodů, které čmelákům škodí a způsobují pokles jejich početnosti. Jsou zavedeny dotační programy, které podporují šetrné hospodaření na půdě, volí postupy šetrnější k životnímu prostředí s cílem zpomalit nebo zabránit mizení opylovačů z krajiny. Možnost nákupu rojů je tím nejjednodušším řešením, které problém opylovačů v krajině nevyřeší, ale dá se říci, že ohrožuje volně se vyskytující čmeláky.

Správní orgány pro posuzování žádostí o vypouštění v zajetí odchovaných zvláště chráněných živočichů do volné přírody by měly pečlivě vyhodnotit a následně náležitě odůvodnit, zda v daném případě nehrozí rizika následků vypuštění či vysazení z hlediska zhoršení stavu volně žijící populace. V tomto případě krajský orgán ochrany přírody zastává názor, vzhledem k výše uvedenému, že využívání uměle odchovaných čmeláků ze Španělska v ČR není vhodné, protože představuje riziko pro domácí druhy čmeláků z hlediska umělého zvyšování početnosti populace čmeláků, snižování potravní nabídky pro domácí druhy čmeláků, snižování konkurenceschopnosti domácích druhů čmeláků a v neposlední řadě z hlediska možného ovlivnění fenotypových vlastností domácích druhů čmeláků.

Podle § 56 odst. 1 zákona lze výjimku udělit jen v případech, kdy převažuje jiný veřejný zájem nad zájmem ochrany přírody, nebo v zájmu ochrany přírody. V rámci řízení nebylo prokázáno, že je záměr v zájmu ochrany přírody, nebyl prokázán ani jiný převažující veřejný zájem na záměru a záměr s sebou nese rizika ohrožení původní populace čmeláka zemního v České republice. Z těchto důvodů úřad předmětné žádosti nevyhověl a rozhodl tak, jak je uvedeno ve výroku.

POUČENÍ

Proti tomuto rozhodnutí mohou účastníci řízení podat podle § 81 správního řádu odvolání, ve kterém se uvede, v jakém rozsahu se rozhodnutí napadá a dále namítaný rozpor s právními předpisy nebo nesprávnost rozhodnutí nebo řízení, jež mu předcházelo, ve lhůtě 15 dnů ode dne jeho oznámení, a to k Ministerstvu životního prostředí, podáním učiněným u Krajského úřadu Ústeckého kraje, odboru životního prostředí a zemědělství. Za počátek lhůty se považuje den následující po dni oznámení tohoto rozhodnutí, nejpozději však po uplynutí desátého dne ode dne, kdy bylo nedoručené a uložené rozhodnutí připraveno k vyzvednutí.

„otisk úředního razítka“

RNDr. Tomáš Burian
vedoucí oddělení životního prostředí

Krajský úřad Ústeckého kraje, Velká Hradební 3118/48, 400 02 Ústí nad Labem
Tel.: +420 475 657 111 Fax: +420 475 200 245 Url: www.kr-ustecky.cz

E-mail: urad@kr-ustecky.cz

Rozdělovník

Účastníkům řízení dle § 27 odst. 1 správního řádu:

Ing. Jan Jemelka, Slavíkova 1757/34, 708 00 Ostrava-Poruba (DS)

Účastníkům řízení dle § 27 odst. 3 správního řádu:

obce na území Ústeckého kraje mimo CHKO a NP

Na vědomí

Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, Regionální pracoviště Správa CHKO České Středohoří, Michalská 260/14, 412 01, Litoměřice (DS)

vlastní